

5. Sevruck, V. Definition and classification of the ethnic crime in Ukraine. *European Reforms Bulletin: scientific peer-reviewed journal*, 1, p. 64–68.

Сухомлин Юлія Володимирівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЗМЕЖУВАННЯ ПІДСТАВ ЗМІНИ ПІДОЗРИ ТА ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО НОВУ ПІДОЗРУ

Повідомлення про підозру є відправною точкою з якої починається процес притягнення особи до кримінальної відповідальності, а відповідно й основний етап досудового розслідування, який передбачає збір доказів щодо винуватості підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) чітко визначає момент з настанням якого особа набуває статусу підозрюваного, а саме якій в порядку статей 276–279 КПК повідомлено про підозру, затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, а також щодо якої складено повідомлення про підозру, однак не вручено внаслідок невстановлення місцезнаходження такої особи, проте вжито всіх заходів передбачених КПК для вручення повідомлення. (ст. 42 КПК) Отже, підозра це процесуальне рішення прокурора або слідчого, дізнавача погодженого з прокурором, яке повинно ґрунтуватися на доказах, зібраних під час досудового розслідування та відповідати вимогам належності, достатності й достовірності [3].

Закон визначає конкретні часові рамки вручення повідомлення про підозру особі, яка затримана на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, цей строк становить двадцять чотири години з моменту затримання. Зрозуміло, що цей строк є досить коротким для всебічного та повного дослідження доказів та встановлення всіх обставин вчиненого кримінального правопорушення, що може вплинути на точність кваліфікації кримінального правопорушення. Саме тому, як правило, здійснюється попередня правова кваліфікація правопорушення, яка може зазнавати змін в подальшому (ст. 214 КПК) [3].

Рішення про повідомлення особі про підозру, не зважаючи на те, що приймається на підставі наявності сукупності доказів вини, засновується на припущенні про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення та формується не на остаточному результаті розслідування. Що в свою чергу також може передбачати зміну повідомлення про підозру або повідомлення про нову підозру, зважаючи

на обставини, які стали відомі в процесі здійснення подальшого розслідування. Отже, в ході здійснення досудового розслідування слідчий, дізнавач або прокурор може не обмежитися повідомленням про підозру лише один раз, адже напевне будуть виявлені обставини, які вимагатимуть зміни підозри або повідомлення нової підозри.

Зміна повідомлення про підозру може відбуватися як щодо погіршення становища підозрюваного, так і щодо покращення, а враховуючи, що одразу після повідомлення особі про підозру починає реалізовуватися функція захисту й перевірка підстав оголошення підозри здійснюється в умовах змагальності. Саме тому ще однією з причин корегування підозри може бути спростування стороною захисту фактичних обставин, якими обґрунтувалася попередня підозра [2, с. 73–80].

Якщо звернутися до тлумачного словника української мови, то поняття «зміна» передбачає перехід, перетворення чого-небудь у щось якісно інше, а поняття «новий» – такий, що недавно виник, з'явився, не існував раніше, недавно створений [1, с. 851]. Керуючись цими поняттями стає зрозуміло, що зміна повідомлення про підозру можлива лише у випадку вже наявної попередньої підозри, яка потребує зміни, а нова підозра може з'явитися лише в тому випадку, коли за наявним фактом про підозру не повідомлялося взагалі. Так, в своїй ухвалі від 06.09.2019 у справі про оскарження повідомлення про підозру суддя Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області дав роз'яснення, що зміна – це поправка, яка змінює що-небудь попереднє. Зміна повідомлення про підозру в широкому розумінні цього поняття полягає у: не підтвердженні частини повідомлення про підозру; доповненні повідомлення про підозру; зміні повідомлення про підозру [6].

Отже, підставами для зміни повідомлення про підозру є:

- не підтвердження події злочину, що інкримінується підозрюваному;
- відсутність в діяннях особи складу злочину;
- недоведеність участі підозрюваного у вчиненні одного або декількох злочинів з числа тих, що ставляться йому в вину у повідомленні про підозру;
- не підтвердження обставин, що обтяжують відповідальність;
- встановлення обставин, що пом'якшують відповідальність;
- встановлення обставин, що змінюють кваліфікацію діяння (замах, закінчений злочин, повторність, продовжуваний злочин);
- встановлення обставин, що тягнуть зміну оцінки ступеню співучасті підозрюваного, в тому числі закриття кримінального провадження з реабілітуючих підстав відносно інших осіб [4].

В разі не підтвердження певних фактів, викладених в повідомленні про підозру, а саме факту вчинення епізоду чи самостійного діяння,

кваліфікуючої ознаки або ж зайва кваліфікація за сукупністю злочинів, як наслідок можливі дві ситуації: необхідно змінити кваліфікацію або ж залишити без змін. Саме це є основним критерієм для прийняття рішення щодо здійснення повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри або ж про повідомлення нової підозри. Під час оцінки наявних доказів, здобутих під час досудового розслідування з моменту повідомлення особі про підозру може виникнути необхідність зміни кваліфікації, що в свою чергу передбачає не доповнення чи уточнення попередніх фактів, а винесення нового повідомлення про підозру, узагальненого замість раніше складеного

Таким чином, застосувавши ці визначення щодо поняття «підозра» в кримінальному процесі, розуміємо, що різниця між поняттями «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра» полягає в тому, що «зміна раніше повідомленої підозри» має місце лише за наявності попередньої підозри та в разі виникнення потреби її зміни, а «нова підозра» з'являється лише в тому випадку, коли за окремим фактом особу ще не було повідомлено про підозру взагалі.

При цьому слід звернути увагу, що в результаті внесення змін до раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор та інші учасники процесу вже будуть мати справу з наявністю в кримінальному провадженні нової підозри, яка виникла внаслідок отримання змін, внесених до попередньої підозри.

У разі виникнення підстав передбачених ст. 279 КПК України перед слідчим, прокурором постає інше питання: так яку назву повинен мати документ, у випадку якщо зміни в кримінальному провадженні тягнуть за собою зміну вже раніше повідомленої підозри та появи нових кримінальних правопорушень за якими необхідно здійснити «нове повідомлення про підозру» й закриття окремих частин раніше повідомленої підозри?

В такому випадку, на перший погляд, змінюється раніше повідомлена підозра, оскільки частина змін стосується уточнення вже раніше відомих обставин кримінальних правопорушень, однак у разі виявлення нових фактів, інших кримінальних правопорушень, які об'єднуються в одне кримінальне провадження, у слідчий, прокурор повинен повідомити особі про нову підозру. Логічно виникає питання в даному випадку, так яку ж процесуальну дію слід вчинити: змінювати підозру або повідомляти про нову. Чи можливо необхідно вчинити відразу дві процесуальні дії: повідомляти про зміну раніше повідомленої підозри та окремо про нову підозру, що навіть звучить недоречно, але закон чіткого тлумачення щодо цього питання не дає.

Однак, в результаті такої послідовності дій під час здійснення кримінального провадження виникає низка інших проблемних питань, а саме наявність в одному кримінальному провадженні декількох повідомлень про підозру та відсутність одної узагальненої підозри, що

може спричинити деяку сплутаність та дезорієнтацію сторони захисту, а відповідно ускладнити роботу органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

В разі наявності підстав для іншої оцінки доказів може виникнути необхідність зміни кваліфікації, що однозначно передбачає повідомлення саме про нову підозру, адже зміна кваліфікації свідчить про вчинення іншого кримінального правопорушення або зміну складу інкримінованого кримінального правопорушення. В даному випадку повторно складене повідомлення про підозру має бути узагальненим на підставі наявних доказів та винесене не в доповнення вже наявному повідомленню, а замість раніше складеного повідомлення або повідомлень про підозру. Це означає, що попереднє повідомлення про підозру, хоча й залишається у матеріалах кримінального провадження але втрачає свою силу. [4]

Варто звернути увагу, що в цій ситуації прийняття іншого рішення, не взявши до уваги правові наслідки та не повідомляючи про нову підозру особі, а лише вносячи зміни в існуюче повідомлення слідчий, прокурор свідомо доповнює попередню підозру, що фактично вже перестала існувати. Як наслідок таке рішення слідчого, прокурора може бути оскаржене повідомлення про підозру скасоване в судовому порядку.

Найбільшу складність викликає питання чи завжди зміна раніше повідомленої підозри є по суті повідомленням про нову підозру. Зважаючи на існуючі в ст. 279 КПК України норми, які чітко передбачають не лише можливість зміни вже й існуючої підозри, а й повідомлення про нову, відповідь на поставлене питання буде негативною. Однак, чинний закон не визначає однозначної межі, яка б відокремлювала нову підозру від зміни раніше повідомленої підозри. [3]

У разі якщо в ході досудового розслідування не встановлено нових доказів, які б суперечили або спростовували попередню кваліфікацію, однак давали підстави для уточнення фактичних обставин вчиненого кримінального правопорушення (місця, часу, способу тощо) слідчий, прокурор повинен повідомити про зміну раніше повідомленої підозри. Підстави для зміни повинні бути зазначені у повідомленні про зміну раніше повідомленої підозри. При цьому абсолютне дублювання тексту повідомлення про підозру щодо тих самих нормативних актів, тих самих обставин вчиненого кримінального правопорушення є недопустимим. «Зміна» передбачає вказання нових доказів, або результат іншої оцінки вже наявних доказів, на які варто посилатися в тексті документу, а не знову перераховувати в довільному порядку вже існуючі докази. Варто пам'ятати, що зміна раніше повідомленої підозри не є самостійним документом, не пов'язаним процесуально з попередньою підозрою, оскільки саме вона є фундаментальною основою повідомлення і саме до неї вносяться зміни [6].

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. – ISBN 966-569-013-2

2. Капліна О. В. Повідомлення про підозру: протистояння правових позицій сторін обвинувачення та захисту. Право України. 2017. № 12. С. 74–81.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.

4. Повідомлення про підозру особі: аналіз окремих аспектів позиції Великої Палати Верховного Суду щодо спеціальних суб'єктів. Сухов Ю. Судебно-юридическая газета. 25.08.2020. <https://sud.ua/ru/news/blog/172318-povidomlennya-pro-pidozru-osobi-analiz-okremikh-aspektiv-pozitsiyi-velikoyi-palati-verkhovnogo-sudu-schodo-spetsialnikh-subyektiv>.

5. Фараон О. Зміна повідомлення про підозру в аспекті ст. 279 Кримінального процесуального кодексу України. Юридичний вісник. 2014. № 6. С. 402–406.

6. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 06.09.2019. Справа № 607/19668/19, провадження 1кс/607/11241/2019.

Ткаченко Ірина Михайлівна,
викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК ПОТЕРПІЛА В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Кримінально-правова категорія потерпілого є не лише обов'язковою ознакою окремих складів злочинів та кримінальних проступків, але й має значення для застосування інших інститутів кримінального права, зокрема звільнення від кримінальної відповідальності, призначення покарання, застосування обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння тощо. У КК України термін «потерпілий» згадується 98 разів. Незважаючи на це у законі про кримінальну відповідальність відсутнє визначення потерпілого, хоча необхідність його закріплення неодноразово обґрунтовували науковці [1, с. 101; 2, с. 210–218]. З'ясування змісту поняття «потерпіла особа» є основою дослідження кримінально-правових норм, пов'язаних з цим інститутом. Доречно зазначити, що це поняття є насамперед матеріально-правовим, а не процесуальним, а тому має бути закріплене найперше в КК України.